

Waar is de inspirerende overheid?

Delft, Axis, 2002

In 2001 verscheen de Axis trendrapportage 'De menselijke kant van bèta/techniek'. Vanuit verschillende invalshoeken laten diverse auteurs daarin hun licht schijnen op techniekprojecten en -beleid in Nederland. Jan Geurts, eindredacteur van deze trendrapportage, en Wim van Gelder, voorzitter van de programmaraad van Axis, reageren in een tweegesprek op een aantal conclusies uit de trendrapportage en de rol van Axis. Axis zou zich moeten bezinnen op een aangepaste doelstelling. Centraal moet niet langer staan uitsluitend het bereiken van een grotere instroom in de technieksector, maar vooral ook het bereiken van meer technische affiniteit en know how samen met en ook in andere sectoren. Onderwijsvernieuwing over de linie dus. De overheid moet volgens hen structureel en substantieel middelen beschikbaar stellen voor onderwijsinnovaties. Maar de overheid moet niet alleen geld beschikbaar stellen, ze moet ook inspiratie overbrengen scholen en bedrijven zodat gezamenlijk een nieuw innovatie-elan ontstaat.

Jan Geurts: "In de trendrapportage vind je een aantal hypothesen van Axis over vernieuwingen en veranderingen die nodig zijn voor het techniekonderwijs. Voor vernieuwingen gelden allerlei inhoudelijke wetten, maar ook het tijdsmoment. We lijken in Nederland nu zover te zijn dat scholen ook echt aan de slag gaan met veranderingen. Vanuit de bestuurlijke kant hoeven nu niet meer allerlei dingen te worden aandragen, ook de tweede laag van de schoolleiding hebben we bereikt. Het gaat nu om de derde laag, de docenten, om de vernieuwingen voor elkaar te krijgen. En om het scheppen van betere condities zodat een school kán innoveren. De implementatiekant is altijd de lastigste geweest. Axis is volgens mij op het goede moment gekomen om inhoudelijk en financieel steuntje in de rug aan mensen die willen innoveren. Axis moet vooral ook gaan zorgen dat innovators elkaar treffen en van elkaar kunnen leren."

Als voorzitter van de programmaraad adviseert Wim van Gelder het bestuur van Axis en het Axisbureau over wat er de komende tijd ondernomen zou moeten worden. "Axis sec blijkt heel nuttig te werken, er gaat iets vernieuwends van uit. Het is een groep die van buitenaf komt met een onderwijsbreed draagvlak en een draagvlak vanuit het bedrijfsleven. Er is een voedingsbodem om discussies te voeren, over hoe scholen willen aansluiten op de beroepspraktijk. Het hoofdstuk 'Zicht op oplossing' van Willem van Oosterom uit de trendrapportage laat de samenhang zien. Er moet per definitie gebruik worden gemaakt van de expertise in het bedrijfsleven en omgekeerd, en daarvoor zijn juist regionale techniekkringen nodig. Het wisselwerkingverhaal van Axis klopt. De volgende vraag is dan: hoe krijgt de structurele inbedding zo goed mogelijk gestalte? Een achterliggend probleem is het spanningsveld met andere sectoren die ook kampen met tekorten, zoals de zorg. Het moet niet zo zijn dat er alleen meer mensen voor techniek of technische beroepen gaan kiezen. Het gaat er om dat alles techniek is, ook in de zorg. Dát besef moet er komen. De scheiding tussen een avo- of beroepsgerichte stroom moet verdwijnen. De perspectieven moeten gelijkwaardig zijn. Axis zou moeten bereiken dat dat gelijkwaardige stromen worden."

Jan Geurts gaat nader in op de beroepsgerichte stroom. "Na de horizontalisering staan we nu voor de verticalisering: het zogenaamde kolomdenken, dat wil zeggen veel meer aandacht voor de in- en doorstroom van vmbo naar mbo en hbo. Er moet in deze kolom nog heel veel gebeuren wil het een gelijkwaardig alternatief worden voor het theoretische onderwijs (avo-universiteit). Het gaat om integraal dit onderwijs te herontwerpen. Een nieuwe pedagogiek gebouwd op praktijkgericht en ervaringsgericht leren, moet hiervoor leiding gevend zijn.

Punt is dat nu nog te veel sprake is van los zand: overal losse projectjes, links en rechts iets met ICT, met nieuwe didactiek, met probleemgericht leren. Maar dan heb je steeds maar één project, terwijl je veel meer integraal moet doen. Integraal schoolbeleid is nodig dat die dingen in samenhang zet. Dat brengt Axis nu voor het voetlicht met de herontwerpaanpak. Je kunt niet een nieuwe opleiding ontwikkelen, bijvoorbeeld een combinatie van economie en techniek, zonder er organisatorische voorzieningen voor te maken binnen een school. Op dit moment hebben instellingen vaak nog veel te hoge sectorale schotten. Er is nog geen echt levensecht of intersectoraal denken. Die schotten moet je afbreken en je moet een nieuwe organisatie maken. Anders kun je ook geen nieuwe opleidingen maken.” Dit vraagt om schoolbeleid. We moeten af van: geld op, projectje dood. Bij de Axis-projecten wordt daarom gezocht naar commitment van uitvoerders en van het College van Bestuur. Dit management moet binnen de school zorgen voor randvoorwaarden waardoor een project geen project blijft, maar beleid wordt.

Wim van Gelder heeft gesprekken gevoerd met mensen uit het onderwijs over de aanpak van Axis. “Het blijkt dat het onderwijs de aanpak redelijk breed en adequaat vindt. Het gaat er om de onderwijsvernieuwing op een vernieuwende manier gestalte te geven. Het gaat er niet om dat er meer mensen voor techniek moeten gaan kiezen. Wel dat het verschil tussen wat met techniek te maken heeft en wat niet, minder wordt. En dat mensen meer open staan voor techniek en de angst voor techniek teniet gedaan wordt door techniek veel meer te integreren in de normale lespakketten. De docenten blijken de crux, de manier waarop zij omgaan met vernieuwing, zoals meer zelfstandig leren door leerlingen en contacten met het bedrijfsleven. Verder is het onderwijs het eens met de analyse dat het technisch onderwijs aantrekkelijker wordt door activiteiten als herontwerp. Maar ze plaatsen vraagtekens bij de veronderstelling dat dat ertoe leidt dat meer mensen kiezen voor techniek. Een resultaat kan wel zijn dat de uitval wordt verminderd. Je moet daarom de ambities helder definiëren. Wat mij betreft is dat dat meer mensen kiezen voor een opleiding waarin techniek gewoon een geïntegreerd onderdeel is, gewoon omdat dat de praktijk is. Dáárvoor heb je herontwerp nodig. Het doel voor Axis moet wat mij betreft niet meer zijn dat je meer instroom bereikt in de traditionele technische opleidingen. Maar juist dat meer mensen kiezen voor een opleiding waar techniek een onderdeel van uitmaakt.”

Volgens Jan Geurts heeft Axis bij de herontwerpaanpak te maken met een lastig probleem. “Je kan de echte randvoorwaarden voor herontwerp nog niet geven aan scholen omdat je je dan buiten wettelijke structuren en regels begeeft. Het bestuur van Axis zou er dan ook bij het ministerie van OCenW voor moeten zorgen dat er meer ruimte komt voor het maken van nieuwe opleidingen die de scholen een eigentijdser profiel geven. Dus het gaat er niet om dat iedere school zoveel mogelijk nieuwe opleidingen gaan geven. Wel moeten de scholen de ruimte krijgen een eigen identiteit neer te zetten. Tot nu toe kan Axis feitelijk niet veel verder gaan dan scholen aanzetten tot verbetertrajecten. Bij herontwerp gaat het er echter om te kunnen experimenteren met maken van nieuwe opleidingen. Daarvoor heb je ruimte nodig van het ministerie anders ontvang je geen bekostiging. Overigens geldt bij dit experimenteren ook altijd dat het niet ten koste mag gaan van de leerlingen. Scholen moeten dus heel goed laten zien dat er maatschappelijk behoefte is aan de nieuwe lichten opgeleiden. Het kan dus niet zonder commitment en samenwerking met bedrijven. krijgt, anders heb je geen geld. Ik pleit er altijd voor om de “valse” tegenstelling tussen herontwerp en civiel effect op te ruimen. Deze twee bijten elkaar niet, maar moeten elkaar juist versterken. Aan herontwerp mag van mij de eis worden gesteld van een beter maatschappelijke erkenning”.

Wim van Gelder: “De oorspronkelijke aanpak van Axis, meer instroom in techniek in de traditionele zin, moet aangepast worden. Het gaat juist om vernieuwend onderwijs waarin techniek een normaal element is waardoor er geen angst is voor techniek en mensen niet afhaken. Het onderwijs en het bedrijfsleven moeten vervolgens de discussie aandurven om de regelgeving ten aanzien van de eindtermen ter discussie te stellen. In samenspraak met bedrijfsleven moet men tot de conclusie komen dat het doel is om de opleidingen opnieuw gestalte te geven. Ik ben buitengewoon teleurgesteld over de uitkomsten van de discussies over de vernieuwingsprocessen in de ROC’s. Ik had verwacht dat dit zou leiden tot minder opleidingen. Dat gebeurt dus niet. Iedereen zit nog te meieren over zevenhonderd of achthonderd gedifferentieerde opleidingen, waarvan er een heleboel niet levensvatbaar zijn. Zeventig procent van die opleidingen is exact hetzelfde, afgezien van een miniem verschil. Dat moet dus echt anders ingericht worden. Als je hierover geen commitment krijgt van het bedrijfsleven, kan Axis over drie jaar bijgezet worden op de boekenplank.”

Jan Geurts: “Ik zoek de dynamiek ook aan de schoolkant. Er is echt veel meer pedagogische ruimte dan scholen op dit moment benutten. Binnen school moeten ze meer doen met hun innovatieve taak. Buiten de school moeten ze durven opboksen tegen het traditionele aansluitingsdenken met het poldermodel van vertegenwoordigers uit het onderwijs, branches en vakbonden. Dit is institutioneel veel te star voor Nederland. Zorgen voor een goede aansluiting moeten niet aparte circuits met functionarissen doen, maar dat moeten scholen en bedrijven zelf regionaal ter hand nemen. Anders ben je altijd te laat en zet je bovendien je marktintelligentie buiten de deur. Je zou maar de hele dag niets anders zitten te doen dan het ontwerpen van eindtermen voor de kwalificatiestructuur. Dat kan toch nooit goed gaan. Het is werkelijk kolder in deze kenniseconomie. Ik wil een pleidooi houden voor een veel meer dynamische innovatiecultuur en traditie. We moeten af in het beroepsonderwijs van het project naar project hobbelen. Er zou een stabiel en sterk R&D-fonds moeten komen met een ontwikkelingsfunctie. Vijf à tien procent van de totale begroting voor het beroepsonderwijs moet het gaan omvatten. De overheid zou hiervoor het voortouw moeten nemen voor de nieuwe innovatiecultuur. Ze zou met geld en vooral ook inspiratie scholen en bedrijven moeten verleiden om mee te gaan doen. Slaagt dan kan ik me geen betere investering in de Nederlandse economie voorstellen omdat die toch meer en meer gaat afhangen van inzet en capaciteiten van mensen.”

Wim van Gelder: “Scholen met goede ideeën, de voorhoedescholen, moet je belonen. De overheid moet zien dat wat deze scholen doen, bereikbaar is voor alle scholen. En dan de achterhoedescholen op hun donder geven als ze niet meegaan. Ze moet scholen ter verantwoording kunnen roepen. Ik ben het ook eens met het voorstel voor zo’n R&D-fonds, ik zou er om te beginnen zo’n vijfhonderd miljoen gulden voor willen uittrekken. We moeten er wel nog een goede formule voor verzinnen. Er moet een goed plan van aanpak komen hoe dat geld het best besteed kan worden. Minister Hermans van OCenW kan wel roepen: meer autonomie voor scholen en muren moeten weg. Maar je moet dan ook nadenken over de consequenties daarvan. Hoe ga je scholen faciliteren? Hoe zit het dan met de verantwoordelijkheden? Wat is de rol van de overheid daarin? En verder is er trekkracht nodig in scholen. Voor het daadwerkelijk realiseren van autonome scholen moet je een deal sluiten met het bedrijfsleven. Bedrijven moeten zich ook verantwoordelijk voelen en een langdurig commitment afgeven naar het onderwijs. We moeten discussies met docenten aangaan, die kunnen er niet aan voorbij gaan. Ook ouders moeten zich laten horen. Met een combinatie van die trekkracht en een inspirerende overheid moeten we een heel eind kunnen komen.”